

Użytkowanie mieszkania i jego wyposażenie wśród polskich elit ekonomicznych – ujęcie empiryczne

Tomasz Zalega

Artykuł charakteryzuje uwarunkowania zaspokojenia potrzeb w zakresie mieszkania oraz wyposażenia gospodarstw domowych wysokodochodowych w niektóre dobra trwałego użytkowania. Jego celem podstawowym jest ukazanie sytuacji mieszkaniowej oraz zadowolenia z warunków mieszkaniowych i miejsca zamieszkania, a także konsumpcji dóbr trwałego użytku we wspomnianych gospodarstwach.

Struktura artykułu jest następująca. Tekst rozpoczyna krótka metodologia i założenia badania. Następnie została przeanalizowana sytuacja mieszkaniowa oraz zadowolenie z miejsca zamieszkania. W dalszej części artykułu skoncentrowano się na analizie wyposażenia w dobra trwałego użytkowania w gospodarstwach domowych wysokodochodowych. Podsumowanie rozważań i ważniejsze wnioski kończą niniejszy artykuł.

Wprowadzenie

Ważnym celem prawidłowego funkcjonowania każdego gospodarstwa domowego jest zaspokojenie zarówno indywidualnych, jak i wspólnych potrzeb konsumpcyjnych. Ten kluczowy cel stanowi punkt wyjścia do wyborów i decyzji podejmowanych przez członków każdego gospodarstwa domowego.

Dla oceny struktury konsumpcji gospodarstw domowych kluczowe znaczenie oprócz osiąganego dochodu przez poszczególnych jego członków mają również warunki mieszkaniowe oraz wyposażenie w dobra trwałego użytku. Wszystkie to ma bezpośredni wpływ na indywidualne postawy i zachowania konsumentów, a także w istotny sposób wpływa na zachowania rynkowe gospodarstw domowych, bez względu na relacje do sytuacji obiektywnej (Zalega 2008: 766).

Podstawą zachowań konsumpcyjnych we współczesnych społeczeństwach jest olbrzymia zmienność sposobu zaspoka-

jania potrzeb oraz ich unifikacja. W ujęciu przyczynowo-skutkowym, przemiany strukturalne, jakie można dostrzec w sferze konsumpcji i samej hierarchizacji potrzeb, są konsekwencją permanentnych zmian zachodzących w społeczeństwie pod wpływem postępu technicznego, postępującego procesu globalizacji, a także upowszechnienia się internetu. Błyskawiczny rozwój tego medium tworzy nowe otoczenie komunikacyjne w skali mikro- i makrosocjeczności, jak też w relacjach międzyludzkich, przyczyniając się w ten sposób do pojawiania się nowych potrzeb, a także wpływając na decyzje konsumentów w dziedzinie podejmowania decyzji konsumpcyjnych. Warunki społeczne i otoczenie w jakim funkcjonuje jednostka, określają jej potrzeby (Zalega 2007: 34). Bardzo trafnie sprecyzował to węgierski ekonomista J. Kornai, który stwierdził, „[...] że konsekwencją wpływów społecznych jest dążenie konsumentów do zaspokajania odczuwanych przez siebie potrzeb proporcjonalnie na podstawie odpowiadających ich otoczeniu warunkom materialnym i kulturowym, w jakich funkcjonują. W przypadku, gdy osiągają wyższą stopę życiową, chcą w tym samym czasie lepiej odżywiać się, lepiej i wygodniej mieszkać, a także korzystać w lepszemu transportu. Mamy zatem do czynienia z ogólnymi zasadami natury ludzkiej, zasadami rozwoju potrzeb, których konkretne formy przejawiania się uzależnione są od dominujących warunków społecznych” (1972: 10–11).

Rozwój technologii, który jest konsekwencją postępu technicznego sprawia, że dostarczane są społeczeństwu nowe oraz bardziej zmodyfikowane dobra i usługi służące zaspokojeniu potrzeb w sposób skuteczniejszy, pozwalające tym samym kreować nowe potrzeby. Postępujące w sposób permanentny upodabnianie się modeli konsumpcji jest obecnie efektem standaryzacji

oferty podaźowej, lansowanej przez środki masowego przekazu określonych sposobów konsumpcji, mody czy stylu życia, rosnącej mobilności demograficzno-społecznej i przestrzennej ludności (Bywalec, Rudnicki 2002: 36).

O modelu konsumpcji można wnioskować między innymi na podstawie posiadanych przez gospodarstwa domowe zasobów dóbr trwałego użytku. W artykule za podstawę przeprowadzonych badań i analiz przyjęto następujące tezy:

- zmiany gospodarcze, jakie dokonały się w Polsce na przełomie XX i XXI wieku, w istotny sposób wpłynęły na poziom i strukturę wyposażenia gospodarstw domowych;
- kluczową determinantą kształtującą możliwości konsumpcyjne, a co za tym idzie wzorce konsumpcji, zwłaszcza w długim okresie, są rozporządzalne dochody gospodarstw domowych.

Metodologia badania

Podstawowym źródłem wykorzystanych w badaniach informacji o dochodach i wyposażeniu gospodarstw domowych stanowią wyniki badania socjologicznego przeprowadzone wśród gospodarstw domowych wysokodochodowych, określanych często elitami ekonomicznymi¹. Uczestnikami badania były osoby, których miesięczny rozporządzalny dochód *per capita* w gospodarstwie domowym wyniósł 5000,00 PLN i więcej. Przyjęte kryterium zostało niejako narzucone przez dane statystyki publicznej (*Bogactwo i ludzie bogaci...* 2004). Uwzględniając dane GUS, można zaobserwować, że przy przyjętym kryterium dochodowym możliwe jest wyodrębnienie grupy gospodarstw domowych wysokodochodowych i uznania jej za pewnego rodzaju elitę ekonomiczną, mając oczywiście na uwadze sytuację materialną pozostałych gospodarstw domowych. W skali całego kraju grupa gospodarstw domowych wysokodochodowych stanowi zaledwie ok. 0,4% wszystkich gospodarstw domowych, czyli niespełna 45 tys. gospodarstw, liczących niecałe 96 tys. osób, co stanowi zaledwie 0,25% ludności kraju. Należy w tym miejscu nadmienić, że w Polsce, średni miesięczny dochód na jednostkę ekwiwalentną w 2009 r. grupy procentylowej (1% badanej populacji) gospodarstw domowych o najwyższym dochodzie wyniósł 6253 zł.

Z kolei, gospodarstwa domowe o dochodzie powyżej 5000 zł na jednostkę ekwiwalentną, osiągnęły średni miesięczny dochód rozporządzalny w wysokości 7919 zł na jednostkę ekwiwalentną.

Badania zostały przeprowadzone na próbie 193 respondentów w okresie od czerwca do września 2009 r. Zgodnie z przyjętymi założeniami badawczymi, znalazły się osoby zamieszkujące duże ośrodki wielkomiejskie w Polsce: Warszawa – 42,0%, Poznań – 24,3%, Wrocław – 18,7% i Kraków – 15,0%. W badaniu wzięło udział 54,9% mężczyzn, zaś 45,1% próby stanowiły kobiety. Najliczniejszą grupą respondentów były osoby w wieku 41–45 lat (20,2%), najmniejszą zaś osoby najmłodsze, tj. mające do 30 lat (10,4%).

W badanej próbie największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym magisterskim (48,2%) oraz wyższym zawodowym (30,6%), podczas gdy najmniej licznie były reprezentowane osoby legitymujące się wykształceniem średnim ogólnokształcącym (2,1%).

Ponad 2/5 badanych stanowiły osoby będące reprezentantami dwuosobowych gospodarstw domowych (41,0%), prawie 1/3 uczestniczących w badaniu to gospodarstwa trzosobowe (29,5%), natomiast 17,6% – gospodarstwa jednoosobowe, a 11,9% – gospodarstwa liczące 4 osoby i więcej. Wśród badanych gospodarstw aż 48,3% nie miało dzieci na utrzymaniu, 29,8% miało jedno dziecko, a 17,4% – dwoje. Jedyne 4,5% to gospodarstwa domowe wielodzietne.

Ponad 4/5 respondentów określiło swoją sytuację ekonomiczną jako dobrą, co dziesiąty ankietowany zaś jako bardzo dobrą. Prawie 9% badanych określiło swój status ekonomiczny jako zły, natomiast nikt z respondentów nie określił swojej sytuacji materialnej jako bardzo złej.

Największą grupę wśród respondentów stanowiły osoby, których miesięczne dochody *per capita* mieściły się w przedziale 6001,00–7000,00 PLN (19,7%). Osoby, których miesięczny dochód na 1 osobę w gospodarstwie nie przekraczał 6000,00 PLN stanowiły 17,1%. Respondentów, których miesięczne dochody *per capita* mieściły się w przedziale 7001,00–8000,00 PLN było 15,0%, 8001,00–9000,00 PLN – 16,1%, 9001,00–10 000,00 PLN – 18,1%, natomiast powyżej 10 000,00 PLN – 14,0%.

Zastosowanie metody ankietowej było praktycznie jedynym możliwym sposobem zbierania odpowiednich informacji. Dotyczy to zwłaszcza elementów o charakterze subiektywnym, niemożliwych do określenia w inny sposób. Zgromadzony materiał empiryczny umożliwił zbudowanie diagnozy z wykorzystaniem wskaźników obiektywnych i subiektywnych, ilościowych i jakościowych.

W przeprowadzonym badaniu ankietowym, m.in. poddano subiektywnej ocenie ankietowanych gospodarstw domowych wysokodochodowych warunki mieszkaniowe oraz wyposażenie mieszkania w dobra trwałe do użytku.

Sytuacja mieszkaniowa ankietowanych gospodarstw domowych

Materiałne wyposażenie gospodarstwa domowego to rzeczowy wymiar procesu konsumpcji, którego konkretnym wyrazem jest mieszkanie i jego wyposażenie. Mieszkanie wraz z wyposażeniem w trwałe ruchomości domowe stanowi materialno-przestrzenną ramę funkcjonowania gospodarstwa domowego, tworzy swoistą domową infrastrukturę konsumpcji (Wątorski 1987: 14–15). Fakt posiadania mieszkania, jego standard oraz poziom wyposażenia w dobra trwałe do użytkowania jest z jednej strony pochodną możliwości finansowych gospodarstwa domowego, z drugiej zaś – powiązany jest z wykształceniem, wiekiem rodziny oraz okresem trwania gospodarstwa domowego (Zalega 2010).

Mieszkanie jest określane jako przestrzeń, którą włada rodzina, dzięki której realizuje swoje podstawowe zadania i związane z nimi czynności. Owe zadania i czynności gospodarstwo domowe uzyskuje w miarę możliwości, zgodnie z własnymi potrzebami, systemem wartości i preferencjami (Zalega 2008a: 213). Ponadto mieszkanie zaspokaja potrzeby podstawowe, bez czego niemożliwy jest pełny rozwój potrzeb wyższego rzędu. Lokalizacja mieszkania, jego wielkość i standard są bardzo często wyznacznikami statusu społecznego, określają w dużym stopniu przynależność grupową, wskazują na możliwości ekonomiczne, a także ukazują gusta i preferencje właściciela. Ponadto mieszkanie/dom zaspokaja potrzeby podstawowe, bez czego niemożliwy jest pełny rozwój potrzeb

wyższego rzędu. Lokalizacja mieszkania, jego wielkość i standard są bardzo często wyznacznikami statusu społecznego, określają w dużym stopniu przynależność grupową, wskazują na możliwości ekonomiczne, a także ukazują gusta i preferencje właściciela. Posiadanie własnego mieszkania jest kluczowym warunkiem prawidłowego funkcjonowania każdego gospodarstwa domowego, ponieważ z jednej strony umożliwia realizację prawie wszystkich wykonywanych w jego obrębie czynności związanych z obsługą życia rodzinnego, z drugiej zaś – stwarza możliwość gromadzenia majątku trwałego.

Standard mieszkania w zakresie jego lokalizacji i wielkości (powierzchnia, liczba pokoi), wyposażenie w zestaw instalacji techniczno-sanitarnych, użyty materiał budowlany, wewnętrzne rozplanowanie oraz stan techniczny są istotnymi czynnikami umożliwiającymi użytkowanie konkretnego mieszkania (Żelazna, Kowalczyk, Mikuta 2002: 116). Nowoczesne mieszkanie staje się miejscem wypoczynku, regeneracji sił, czynnikiem sprzyjającym konsolidacji życia rodzinnego, więzi społecznych oraz materialną podstawą indywidualnego rozwoju członków społeczeństwa. Mieszkanie staje się także uosobieniem indywidualnych dążeń i ambicji każdego człowieka, dając mu możliwość uzewnętrznienia własnego stylu życia. Ponadto, w mieszkaniu realizowane są kluczowe funkcje rodziny i gospodarstwa domowego, z tego też względu powinno ono sprzyjać zarówno organizowaniu, jak i prawidłowemu wypełnianiu tak istotnych funkcji gospodarstwa domowego, jak (Kusińska 2009: 38): przygotowywanie i spożywanie posiłków, sen, rekreacja, wychowanie i nauka potomstwa, dokształcanie dorosłych członków gospodarstwa, hobby oraz kontakty towarzyskie.

Większość badanych gospodarstw domowych zajmuje samodzielne mieszkanie, które najczęściej stanowi dom jednorodzinny wolnostojący. Sytuacja ta dotyczy prawie 2/5 ogółu badanych gospodarstw domowych. Tak stwierdziły osoby legitymujące się wykształceniem wyższym zawodowym, najczęściej w wieku 41–50 lat, gospodarstwa domowe cztero- i więcej osobowe, gospodarstwa, w których miesięczny dochód na 1 osobę wyniósł powyżej 10 000,00 PLN, mieszkające najczęściej w Warszawie.

Mieszkania własnościowe posiada 1/4 respondentów w wieku 51 i więcej lat. Przeważnie są to osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, gospodarstwa domowe jednoosobowe, o miesięcznych dochodach *per capita* do 5000,00 PLN, mieszkające w Krakowie.

Kolejnym pod względem częstości występowania tytułem, z jakiego zajmuje się dane mieszkanie jest własność spółdzielcza, co dotyczyło zaledwie 4% badanych gospodarstw domowych. Taki tytuł użytkownika lokalu istotnie statystycznie występował wśród gospodarstw domowych jednoosobowych, zlokalizowanych głównie w Poznaniu i Warszawie.

Na dalszych pozycjach, jeśli chodzi o stan posiadania znalazły się domy jednorodzinne w zabudowie szeregowej, mieszkania spółdzielcze lokatorskie oraz apartamenty usytuowane w prestiżowych częściach miasta.

Grupa dochodowa, którą reprezentowało gospodarstwo domowe jest zmienną istotnie statystycznie różnicującą badaną zbiorowość gospodarstw domowych pod względem tytułu prawnego do zajmowanego lokalu (mieszkania lub domu). Wartość współczynnika V-Cramera wyniosła 0,349, przy $p \leq 0,01$. Można zaobserwować, że wraz z przechodzeniem do wyższej grupy dochodowej wcale nie zwiększał się odsetek gospodarstw, które posiadały tytuł własności do budynku prywatnego (domu jednorodzinne wolnostojącego lub w zabudowie szeregowej), lecz było wręcz odwrotnie – odsetek takich gospodarstw domowych zmniejszał się (zwłaszcza w grupie dochodowej 8001,00–9000,00 PLN i 9001,00–10 000,00 PLN), natomiast wzrastał udział tych, którzy zajmowali mieszkanie własnościowe bądź apartament.

Liczba osób w gospodarstwie domowym to kolejna zmienna różnicująca statystycznie ankietowane gospodarstwa domowe pod względem tytułu do użytkowania zajmowanego mieszkania lub domu (współczynnik V-Cramera = 0,211, przy $p \leq 0,01$). I tak, posiadanie domu jednorodzinne wolnostojącego lub w zabudowie szeregowej (segmentu) częściej charakteryzowała gospodarstwa wieloosobowe, przeważnie z dziećmi na utrzymaniu lub starsze gospodarstwa domowe z usamodzielnionymi dziećmi.

Wykształcenie jest kolejną zmienną istotnie statystycznie wpływającą na tytuł

użytkownika mieszkania. Współczynnik V-Cramera przyjmował wówczas wartość 0,201, przy $p \leq 0,01$. Posiadanie domu jednorodzinne lub segmentu było istotnie częstsze w grupie badanych reprezentujących wykształcenie wyższe zawodowe i wyższe magisterskie.

Średnia wielkość powierzchni użytkowej mieszkania w badanych gospodarstwach domowych wyniosła 73,5 m² (przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na jedną osobę na 33,56 m²). Najmniejsze mieszkanie zarejestrowane w trakcie badania miało powierzchnię 48,9 m², a największe – 129,3 m². Przeciętne mieszkanie ankietowanej osoby złożone było z 4,25 izb.

Odnotowano istotną zależność między liczbą izb w mieszkaniu i powierzchnią użytkową zajmowanego mieszkania a wiekiem respondentów, poziomem wykształcenia, sytuacją ekonomiczną badanych gospodarstw i miejscem zamieszkania. Szczegółowe zestawienie prezentuje tabela 1.

Najmniejsze mieszkania zarówno ze względu na liczbę izb, jaki i powierzchnię użytkową zajmowały gospodarstwa domowe, gdzie głowa gospodarstwa reprezentowała wiek do 30 lat. Z kolei największe mieszkania pozostawały w użytkowaniu gospodarstw domowych z przedziału wiekowego 46–50 lat (81,6 m²) oraz 36–40 lat (80,5 m²).

W świetle przeprowadzonych analiz statystycznych okazało się, że grupa dochodowa, jaką reprezentowały badane gospodarstwa domowe nie różnicowała istotnie ich warunków mieszkaniowych, co zwłaszcza dotyczyło liczby izb w mieszkaniu (wartość wskaźnika korelacji Pearsona = 0,047, $p \leq 0,01$), a także wielkości powierzchni użytkowej mieszkania (wartość współczynnika korelacyjnego Pearsona = 0,74, przy $p \leq 0,01$).

Interesującym spostrzeżeniem jest również to, że gospodarstwa domowe reprezentowane przez osoby legitymujące się wykształceniem wyższym zawodowym oraz wyższym magisterskim zajmowały większe mieszkania, i co za tym idzie, w najwyższym stopniu obciążone były opłatami sztywnymi.

Zadowolenie z miejsca zamieszkania i z warunków mieszkaniowych

Istotnym elementem analizy warunków mieszkaniowych jest także ocena zadowolenia ankietowanych z charakteru miejsca

Wyszczególnienie	Liczba izb w mieszkaniu/domu	Liczba metrów powierzchni użytkowej (w m ²)
Ogółem	4,25	73,5
Wiek:		
do 30 lat	3,86	59,2
31–35 lat	4,27	69,6
36–40 lat	4,36	80,5
41–45 lat	4,18	76,9
46–50 lat	4,25	81,6
51 i więcej lat	4,58	73,2
Wykształcenie:		
średnie zawodowe	3,77	67,8
średnie ogólnokształcące	3,19	60,3
policealne	4,65	78,4
wyższe zawodowe	4,96	81,3
wyższe magisterskie	4,68	79,7
Liczba osób w rodzinie:		
1 osoba	3,17	50,6
2 osoby	3,76	75,3
3 osoby	4,93	81,7
4 osoby i więcej	5,14	86,4
Dochód na 1 osobę:		
do 5000,00 PLN	2,86	55,1
5001,00–6000,00 PLN	3,86	61,3
6001,00–7000,00 PLN	4,62	72,1
7001,00–8000,00 PLN	4,69	81,3
8001,00–9000,00 PLN	4,25	77,8
9001,00–10 000,00 PLN	4,67	84,3
powyżej 10 000,00 PLN	4,76	82,6
Miejsce zamieszkania:		
Warszawa	4,39	74,9
Kraków	4,09	71,4
Poznań	4,15	73,4
Wrocław	4,37	74,3

Tab. 1. Wybrane wskaźniki sytuacji mieszkaniowej badanych gospodarstw domowych (w % odpowiedzi). Źródło: badania własne.

Wyszczególnienie	Procent odpowiedzi
Jestem bardzo niezadowolony (ocena 1)*	2,10
Jestem niezadowolony (ocena 2)	11,40
Jestem średnio zadowolony (ocena 3)	36,90
Jestem zadowolony (ocena 4)	29,70
Jestem bardzo zadowolony (ocena 5)	19,90
Średnia ocena w 5-stopniowej skali	3,98

* 1 – bardzo niezadowolony, 5 – bardzo zadowolony.

Tab. 2. Stopień zadowolenia respondentów z charakteru miejsca zamieszkania (w % odpowiedzi). Źródło: badania własne.

zamieszkania, jak i z aktualnych warunków mieszkaniowych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że aż 2/3 respondentów było zadowolonych ze swojej sytuacji mieszkaniowej (z liczby

pokoi, powierzchni mieszkania), a jedynie 14,0% badanych zadeklarowało brak takiego zadowolenia.

Biorąc pod uwagę stopień zadowolenia badanych z charakteru miejsca zamiesz-

Wyszczególnienie	Poziom zadowolenia z warunków mieszkaniowych				
	bardzo zadowolony	zadowolony	średnio zadowolony	niezadowolony	bardzo niezadowolony
Ogółem	22,3	39,2	24,6	10,6	3,3
Płeć:					
kobieta	20,7	38,1	24,5	12,9	3,8
mężczyzna	23,9	40,3	24,7	8,3	2,8
Wiek:					
do 30 lat	20,1	41,6	25,4	10,5	2,4
31–35 lat	21,7	43,2	22,1	9,1	3,9
36–40 lat	25,8	38,7	21,3	11,4	2,8
41–45 lat	26,3	39,6	25,6	5,5	3,0
46–50 lat	20,5	32,2	27,1	19,2	1,0
51 lat i więcej	19,4	39,9	26,1	7,9	6,7
Wykształcenie:					
średnie zawodowe	23,4	47,6	25,6	11,9	1,5
średnie ogólnokształcące	19,8	41,1	25,2	12,0	1,9
policealne	20,2	44,3	24,5	9,4	1,6
wyższe zawodowe	23,1	37,3	22,6	10,3	6,7
wyższe magisterskie	25,0	35,7	25,1	9,4	4,8
Liczba osób w gospodarstwie domowym:					
1 osoba	24,8	30,8	26,4	12,7	5,3
2 osoby	17,0	43,6	29,6	7,1	2,7
3 osoby	22,1	40,1	25,0	10,9	1,9
4 osoby i więcej	25,3	42,3	17,4	11,7	3,3
Dochód na 1 osobę w PLN:					
do 5000,00	17,6	38,7	8,7	28,4	6,6
5001,00–6000,00	20,5	39,1	14,7	19,6	6,1
6001,00–7000,00	21,3	27,2	35,4	11,3	4,8
7001,00–8000,00	25,0	40,3	23,6	7,4	3,7
8001,00–9000,00	22,6	41,6	28,7	5,2	1,9
9001,00–10 000,00	25,7	44,8	27,2	2,3	–
powyżej 10 000,00	23,4	42,7	33,9	–	–
Miejsce zamieszkania:					
Warszawa	19,3	37,4	26,9	12,6	3,8
Kraków	23,9	34,6	28,7	9,7	3,1
Poznań	24,6	41,2	20,0	10,3	3,9
Wrocław	21,4	43,6	22,8	9,8	2,4

Tab. 3. Struktura badanych gospodarstw domowych ze względu na stopień zadowolenia z aktualnych warunków mieszkaniowych (w % wskazań). Źródło: badania własne.

kania można stwierdzić, że prawie połowa badanych oceniła go na poziomie dobrym i bardzo dobrym, natomiast na poziomie złym lub bardzo złym – 13,5%. Z kolei ankietowani, którzy ocenili warunki mieszkaniowe jako średnie stanowili 36,9%.

Opinie respondentów na ten temat różnicował wiek (współczynnik korelacji Pearsona $r = -0,0694$, $p = 0,01$). Najczęściej swoje niezadowolenie z charakteru miejsca zamieszkania prezentowali respondenci należący do przedziału wiekowego 46–50 lat, najwięcej bowiem z nich wskazało ocenę „1” lub „2”, świadcząca o braku zadowolenia. Udział takich ocen w tej grupie wiekowej wyniósł 20,2%, w grupie powyżej 51 lat – 14,6%, 36–40 lat – 14,2%, 31–35 – 13,0%, do 30 lat – 12,9%, natomiast 41–45 lat – zaledwie 8,5%. Najmniej niezadowolonych z charakteru miejsca zamieszkania było wśród osób do 30 lat, spośród których 2/3 wskazywało na swoje niezadowolenie w tym zakresie (tab. 3).

Wykształcenie okazało się być kolejną zmienną istotnie statystycznie wpływającą na stopień zadowolenia respondentów z charakteru miejsca zamieszkania (współczynnik korelacji Spearmana $r = -0,078$, $p = 0,01$). Odnotowano, że im wyższy poziom wykształcenia respondentów reprezentujących badane gospodarstwa domowe, tym mniejsze zadowolenie z tego obszaru. Wśród osób z wykształceniem wyższym magisterskim i wyższym zawodowym, co trzeci prezentował niezadowolenie z charakteru miejsca zamieszkania. Udział ocen „1” i „2” był również wysoki wśród osób legitymujących się wykształceniem średnim ogólnokształcącym i średnim zawodowym, odpowiednio: 13,9 i 13,4%. Najmniej niezadowolonych z charakteru zamieszkania było wśród osób legitymujących się wykształceniem policealnym – 11,0%.

Opinie respondentów różnicowała ocena sytuacji finansowej. Generalnie, im korzystniej oceniano sytuację finansową gospodarstwa domowego, tym częściej deklarowano zadowolenie z charakteru mieszkania. Najwięcej ocen „4” i „5” wskazywali respondenci dysponujący miesięcznym dochodem powyżej 10000,00 PLN na 1 osobę – 66,1%. Najmniej zadowolonych z charakteru miejsca zamieszkania było wśród gospodarstw domowych o najniższych miesięcznych dochodach (do 5000,00 PLN na 1 osobę), spośród których co drugi respondent wskazywał na swoje zadowolenie w tym zakresie.

Miejsce zamieszkania to kolejna zmienna różnicująca gospodarstwa domowe pod względem stopnia zadowolenia badanych gospodarstw domowych z charakteru miejsca zamieszkania, lecz już znacznie w mniejszym stopniu aniżeli takie zmienne, jak: wykształcenie, wiek czy liczba osób pracujących w gospodarstwie. Można stwierdzić, że im większa miejscowość jaką reprezentowało gospodarstwo, tym wyższy odsetek niezadowolonych w tym zakresie (współczynnik V-Cramera = 0,032, przy $p \leq 0,05$). Najczęściej swoje niezadowolenie prezentowali respondenci mieszkający w Warszawie (16,4%), najwięcej bowiem z nich wskazało ocenę „1” i „2”, świadcząca ewidentnie o braku zadowolenia w tym obszarze. Zdecydowanie najmniej niezadowolonych z charakteru miejsca zamieszkania było wśród respondentów mieszkających we Wrocławiu i w Krakowie, spośród których jedynie ponad 12% wskazało najniższe oceny, zaś 2/3 była zadowolona lub bardzo zadowolona, wskazując ocenę „4” i „5”.

Wyposażenie gospodarstw domowych w niektóre dobra trwałego użytku

Kluczową cechą preferencji konsumpcyjnych gospodarstw domowych, a w efekcie i modelu konsumpcji jest wyposażenie w dobra trwałego użytku, które tworzą tzw. infrastrukturę domową. Są one gromadzone i konsumowane w długim okresie, a także świadczą o zamożności gospodarstwa domowego, zapewniają komfort życia i w pewnym stopniu niwelują wpływ okresowego obniżenia bieżących dochodów na stopień zaspokojenia potrzeb każdego z członków gospodarstwa. Stan posiadania gospodarstw domowych, będący swojego rodzaju wyznacznikiem dobrobytu społecznego, rzutuje w istotny sposób na zachowania nabywcze konsumentów. Generalnie, im wyższy stopień wyposażenia w dobra trwałego użytkowania, tym większa swoboda gospodarowania bieżącymi dochodami i tym wyższa średnia ocena poziomu życia (Zalega 2008a: 193). Ponadto w literaturze przedmiotu coraz częściej zwraca się uwagę na to, że współczesne mieszkania/domy, dzięki wyposażeniu w dobra trwałego użytku, zaczynają spełniać wiele nowych funkcji społecznych, a mianowicie zaczynają zdaniem kanadyjskiego socjo-

loga kultury G. Pronovosta pełnić funkcje „miejsce konsumpcji sztuki”, będących swobodną namiastką kin, teatrów, operetek, oper i filharmonii, a także miejsc z zakresu szeroko pojmowanej edukacji i rekreacji fizycznej (Pronovost 2007). Spełnianie tych wszystkich funkcji w obrębie mieszkania/ domu jest możliwe dzięki posiadaniu sprzętu informacyjno-rozrywkowemu oraz szybkiemu rozwojowi i upowszechnieniu elektronicznych środków przekazu kulturowego takich, jak: telewizja satelitarna i kablowa, radio czy internet. W ten sposób mieszkanie/dom zaczyna w pewnym stopniu wyręczać niektóre instytucje społeczne, przyczyniając się tym samym do zmniejszenia przestrzeni życiowej współczesnego konsumenta, co z kolei rzutuje na jego zachowania nabywcze (Zalega 2012).

Gospodarstwa domowe należące do określonej grupy społeczno-ekonomicznej często podkreślają swój stan posiadania, chcąc w ten sposób zbliżyć się do pewnego wzorca kształtowanego pod wpływem mody, upodobań, zwyczajów, pozycji itp. Zachowania takie stają się często czynnikiem zmieniającym zachowania konsumpcyjne społeczeństwa, unowocześniającym strukturę konsumpcji oraz strukturę wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałe użytkowania (Słaby 2006: 90). Ponadto zasoby domowych dóbr trwałego użytku wraz z mieszkaniem warunkują szeroki zakres codziennych zachowań konsumpcyjnych wszystkich członków gospodarstw domowych składających się na wewnętrzną działalność gospodarstwa. Determinują również rozmiary czasu wolnego i sposób jego gospodarowania (Zalega 2011: 183).

Szczególne role dóbr trwałego użytku w działalności każdego gospodarstwa polega na usprawnieniu i mechanizacji prac domowych, wśród których wyróżnia się najczęściej (Kędzior 1989: 4–6):

- sprzęty służące do przygotowywania potraw i przechowywania produktów spożywczych określane mianem sprzętów kuchennych, tj. chłodziarka, zamrażarka, roboty kuchenne, kuchenki mikrofalowe itd.;
- sprzęty służące do utrzymania ładu i czystości w mieszkaniu, do prania i konserwacji odzieży określane mianem sprzętu ogólnogospodarczego, tj. pralki, wirówki elektryczne, odkurzacze, maszyny do szycia itd.;

- sprzęty zaspokajające potrzeby związane z domową rozrywką i wypoczynkiem określane mianem elektronicznego sprzętu powszechnego użytku, tj. radia, magnetofony, telewizory, magnetowidy itd.

Z kolei J. Sikorska (1998) biorąc pod uwagę rodzaj zaspokajanych potrzeb gospodarstwa domowego i poszczególnych jego członków, dobra trwałego użytku dzieli na trzy grupy:

- dobra bezpośrednio służące gospodarstwu domowemu, związane z potrzebą mechanizacji czynności domowych (np. przygotowanie i przechowywanie produktów żywnościowych – kuchenki, roboty kuchenne, chłodziarki, zamrażarki) oraz utrzymania czystości w mieszkaniu, prania i konserwacji odzieży, np. pralki automatyczne i wirnikowe, zmywarki, prasowalnice, roboty kuchenne, maszyny do szycia i inne;
- elektroniczny sprzęt powszechnego użytku, zaspokajający różnorodne potrzeby związane z domową rozrywką, wypoczynkiem lub nauką, który służy bezpośredniemu zaspokojeniu indywidualnych potrzeb członków gospodarstwa domowego, tj. telewizory, magnetowidy, odbiorniki radiowe, kamery wideo, komputery osobiste i inne;
- dobra związane z mobilnością, zaspokajające potrzeby w zakresie przemieszczania się, tj. rowery, motocykle samochodowe.

W celu zdiagnozowania sytuacji w zakresie wyposażenia gospodarstw domowych w sprzęt ułatwiający wykonywanie różnych czynności, wykorzystuje się trójstopniową skalę nasycenia:

- wysoki stopień nasycenia, który występuje w sytuacji, gdy dany sprzęt posiada ponad 80% gospodarstw domowych;
- średni stopień nasycenia, który występuje wówczas, gdy dany sprzęt posiada 50% do 80% gospodarstw domowych;
- niski stopień nasycenia, z którym mamy do czynienia wówczas, gdy dany sprzęt posiada mniej niż 50% populacji.

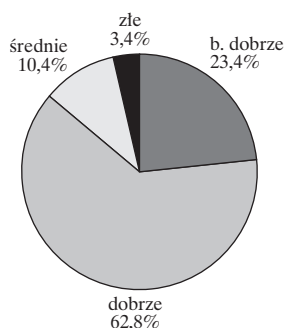
Powszechnie wykorzystywanymi identyfikatorami stopnia zaspokojenia potrzeb w zakresie dóbr trwałego użytku są: poziom i struktura wydatków z dochodów osobistych gospodarstw domowych oraz stan posiadania dóbr trwałego użytku. Wydatki na dobra i usługi konsumpcyjne określają finalną fazę zaspokojenia potrzeb w okre-

ślonych warunkach wyboru na rynku. W przypadku dóbr trwałego użytku informują o realizacji bieżących zakupów dóbr i usług Zalega 2008b: 186). Poprzez analizę struktury wydatków można określić miejsce dóbr trwałego użytku w procesie zaspokajania potrzeb.

Należy jednak pamiętać, że stopień wyposażenia gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku jest ściśle skorelowany z czynnikami społeczno-ekonomicznymi (tj. wiekiem, płcią, wykształceniem, cyklem życia rodziny, rodzajem mieszkania) oraz pozaekonomicznymi, jak: gusty, preferencje, naśladownictwo, zróżnicowane upodobania i inne.

W analizowanym okresie, wyposażenie w dobra trwałego użytku 2/3 ankietowanych oceniło jako dobre, a prawie co czwarty respondent jako bardzo dobre. Stopień wyposażenia w przedmioty trwałego użytku przez 3,4% badanych określony został jako zły. Z kolei ankietowani, którzy oceniali wyposażenie swojego mieszkania w dobra trwałego użytku jako średnie, stanowili 10,4% (rys. 1).

Rys. 1. Ocena wyposażenia gospodarstw domowych wysokodochodowych w dobra trwałego użytku. Źródło: badania własne.

Wyposażenie badanych gospodarstw domowych w zmechanizowany sprzęt gospodarczy prezentuje tabela 4.

Badania budżetów gospodarstw domowych wysokodochodowych wskazują, że stan posiadania zmechanizowanego sprzętu w badanych rodzinach oraz stopień ich upowszechnienia był mało zróżnicowany. Wśród zmechanizowanego sprzętu gospodarczego w badanych gospodarstwach wysoki stopień nasylenia dotyczył pralek, chłodziarek/zamrażarek i odkurzaczy elektrycznych, średni zaś – robotów kuchennych, kuchenek mikrofalowych oraz zmywarek do naczyń.

Analiza stanu posiadania poszczególnych sprzętów informacyjno-rozrywkowych wskazuje na niższy stopień ich upowszechnienia niż zmechanizowanych sprzętów gospodarczych (tab. 5).

O wysokim poziomie nasylenia można mówić w odniesieniu do odbiorników telewizyjnych² (45,6% ankietowanych wskazało na posiadanie dwóch odbiorników, natomiast 13,6% – trzech lub więcej), urządzeń do odbioru telewizji satelitarnej/kablowej, odtwarzaczy DVD (4,1% ankietowanych wskazało na posiadanie dwóch lub więcej odtwarzaczy), komputerów osobistych (co czwarta rodzina ma dwa, a blisko 5% – trzy komputery) i telefonów komórkowych (2/3 ankietowanych ma 2, a blisko 3% – trzy telefony). Natomiast średni poziom nasylenia można odnotować w przypadku zestawu do odbioru kina domowego, drukarek, odtwarzacza płyt kompaktowych, odtwarzacza MP3 i kamer wideo. Z kolei na poziomie niskim badane gospodarstwa domowe wyposażone były jedynie w odbiornik radiofoniczny.

Analizując grupę dóbr trwałego użytku związaną z zaspokojeniem potrzeb w zakresie przemieszczania się można zaobser-

Wyszczególnienie	Warszawa	Kraków	Poznań	Wrocław
Pralka	100,0	100,0	100,0	100,0
Chłodziarka lub zamrażarka	100,0	100,0	100,0	100,0
Zmywarka do naczyń	57,6	51,6	63,8	55,8
Kuchenska mikrofalowa	58,6	53,1	59,4	62,1
Robot kuchenny	73,2	86,7	56,8	69,3
Odkurzacz elektryczny	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab. 4. Wyposażenie badanych gospodarstw domowych w zmechanizowany sprzęt gospodarczy (w % wskazań). Źródło: badania własne.

Wyszczególnienie	Warszawa	Kraków	Poznań	Wrocław
Odbiornik radiowy	27,6	27,2	20,8	28,6
Odbiornik telewizyjny	100,0	100,0	100,0	100,0
Urządzenia do odbioru TV satelitarnej/kablowej	100,0	100,0	100,0	100,0
Zestaw do kina domowego	63,2	59,4	73,4	67,8
Odtwarzacz MP3	41,3	38,6	39,1	36,7
Odtwarzacz płyt kompaktowych	39,6	43,2	42,1	51,3
Odtwarzacz DVD	91,2	87,6	88,1	73,9
Cyfrowy aparat fotograficzny	52,4	44,6	47,9	43,7
Kamera wideo	37,6	29,3	34,7	35,2
Komputer osobisty	100,0	100,0	100,0	100,0
Drukarka	69,3	62,7	54,2	57,6
Telefon komórkowy	100,0	100,0	100,0	100,0

Tab. 5. Wyposażenie badanych gospodarstw domowych w sprzęt informacyjno-rozrywkowy (w % wskazań). Źródło: badania własne.

Wyszczególnienie	Warszawa	Kraków	Poznań	Wrocław
Rower (bez dziecięcego)	66,3	68,5	71,2	63,1
Motocykl/skuter/motorower	6,3	5,5	6,9	5,2
Samochód osobowy	91,3	93,6	95,9	94,8

Tab. 6. Wyposażenie badanych gospodarstw domowych w mobilne dobra trwałego użytku (w % wskazań). Źródło: badania własne.

wować wysoki stopień nasycenia w rowery i samochody osobowe (tab. 6). Niespełna 7% badanych gospodarstw domowych w ogóle nie posiadało samochodu osobowego. Ponad 2/3 ankietowanych rodzin dysponowało jednym samochodem, 19,7% badanych – dwoma, prawie 4% zaś – trzema i więcej.

Badane gospodarstwa domowe wysokochodowe dysponowały w mniejszym stopniu pojazdami jednośladowymi. Najwięcej rodzin wskazywało na posiadanie motocykla, a najmniej – motoroweru.

O faktycznym wykorzystaniu sprzętów w pracach domowych decyduje przede wszystkim jego sprawność. O sprawności sprzętów można z kolei wnioskować na podstawie przeciętnego okresu użytkowania. Sprzęty eksploatowane powyżej tzw. teoretycznego okresu użytkowania znajdują zastosowanie w ograniczonym stopniu. Z reguły okres eksploatacji sprzętów jest ściśle skorelowany z poziomem wyposażenia gospodarstw domowych w te dobra. A zatem można stwierdzić, że sprzęty o wysokim i średnim poziomie nasycenia należą do sprzętów najdłużej eksploatowanych.

Teoretyczny okres użytkowania w odniesieniu do zmechanizowanego sprzętu gospodarczego w badanych rodzinach przekroczyły chłodziarki (ponad 9 lat). Natomiast najmłodszym sprzętem z omawianej grupy dóbr są zmywarki i kuchenki mikrofalowe. Średni wiek tych przedmiotów jest mniejszy lub niewiele większy niż 5 lat, a ponad 90% z nich zostało zakupionych przed upływem 6 lat. Są to dobra, które dopiero od połowy lat 90. XX wieku w większych ilościach pojawiły się na rynku polskim. Kuchenki mikrofalowe i zmywarki to nadal dobra luksusowe (tab. 7).

Wśród sprzętu informacyjno-rozrywkowego w badanych rodzinach najdłużej użytkowanymi (średnio 9,3 lat) były odbiorniki radiowe, najkrócej zaś – odtwarzacze MP3, odtwarzacze płyt kompaktowych, cyfrowe aparaty fotograficzne oraz kamery wideo.

Biorąc porównawczo jednostkowe wskaźniki posiadania zmechanizowanego sprzętu gospodarczego, sprzętu informacyjno-rozrywkowego oraz sprzętu związanego z mobilnością ułatwiającego przemieszczanie się można zauważyć przeciętnie

Rodzaj asortymentu	Średni czas eksploatacji posiadanego sprzętu (w latach)
Odbiornik radiowy	9,3
Odbiornik telewizyjny	5,1
Urządzenie do odbioru TV satelitarnej/kablowka	4,3
Odtwarzacz płyt kompaktowych	3,6
Zestaw do kina domowego	4,8
Odtwarzacz MP3	2,9
Odtwarzacz płyt kompaktowych	5,6
Odtwarzacz DVD	4,9
Cyfrowy aparat fotograficzny	4,1
Kamera wideo	4,3
Komputer osobisty	5,1
Drukarka	4,2
Telefon komórkowy	3,6
Pralka	8,5
Chłodziarka lub zamrażarka	9,1
Zmywarka do naczyń	4,3
Kuchenska mikrofalowa	5,7
Robot kuchenny	7,4
Odkurzacz elektryczny	6,3
Rower (bez dziecięcego)	6,3
Motocykl, skuter, motorower	7,5
Samochód osobowy	5,6

Tab. 7. Przeciętny okres eksploatacji dóbr trwałego użytku w ankietyowanych gospodarstwach domowych. Źródło: badania własne.

wyższy poziom nasycenia badanych gospodarstw domowych sprzętami gospodarczymi. Potwierdza to miejsce i rolę sprzętów w procesach domowej konsumpcji każdej rodziny.

Uwzględniając odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w dobra trwałego użytku według miast, w których przeprowadzono badania, można dostrzec niewielkie zróżnicowanie w wyposażeniu rodzin, natomiast skala tego zróżnicowania jest skorelowana z rodzajem dóbr trwałego użytku.

Szczegółowa analiza uzyskanych informacji, przeprowadzona z uwzględnieniem poszczególnych zmiennych niezależnych umożliwiła zaobserwowanie pewnych prawidłowości.

Zmienną istotnie statystycznie wpływającą na wyposażenie gospodarstw domowych wysokodochodowych była liczba osób w rodzinie, a siłę tego wpływu odzwierciedla wartość współczynnika V-Cramera = 0,311, przy $p \leq 0,01$. Zaobserwowano, że

gospodarstwa domowe jednoosobowe charakteryzują się na ogół mniejszym poziomem nasycenia w wybrane dobra trwałego użytkowania.

Na stan wyposażenia badanych gospodarstw domowych istotny statystycznie wpływ wywiera również przynależność do określonej grupy dochodowej, a zależność tę odzwierciedla wartość współczynnika V-Cramera = 0,271, przy $p \leq 0,01$. Najmniej różnic odnotowano w zakresie posiadania takich dóbr trwałych, jak: chłodziarka/zamrażarka, pralka, odkurzacz elektryczny, odbiornik telewizyjny i telefon komórkowy. Gospodarstwa domowe dysponujące miesięcznym dochodem *per capita* powyżej 10 000,00 PLN istotnie częściej deklarowały posiadanie takich elementów wyposażenia, jak: zmywarka do naczyń, zestaw kina domowego i kamera wideo.

Zmienną o istotnie dużej sile różnicowania standardu wyposażenia badanych gospodarstw domowych był także poziom

wykształcenia głowy rodziny. Siłę związku obu zmiennych odzwierciedla wartość współczynnika V-Cramera równa 0,198, przy $p \leq 0,01$. Zaobserwowano, że gospodarstwa domowe prowadzone przez osoby legitymujące się wykształceniem średnim ogólnokształcącym lub średnim zawodowym wyposażone były istotnie częściej w sprzęt starszej generacji aniżeli pozostałe. Konkluzja ta szczególnie różnicowała się do porównania wyposażenia gospodarstw domowych reprezentowanych przez osoby legitymujące się skrajnymi poziomami wykształcenia.

Istotne statystycznie opinie respondentów na temat wyposażenia mieszkania w dobra trwałego użytku różnicowała ocena stopnia zadowolenia z sytuacji finansowej oraz ocena obecnej sytuacji finansowej (wartość współczynników korelacji mieściła się w przedziale od 0,214 do 0,287,

przy $p \leq 0,01$). Również wiek wpływał istotnie statystycznie na opinie badanych. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że wraz z wiekiem zmniejszała się liczba osób wskazujących na poprawę sytuacji w zakresie standardu wyposażenia gospodarstwa domowego w ciągu ostatnich trzech lat (współczynnik korelacji Spearmana $r = -0,146$, przy $p \leq 0,01$), a także liczba osób oczekujących poprawy w tym zakresie w najbliższej przyszłości (współczynnik korelacji Spearmana $r = -0,215$, przy $p \leq 0,01$). Z kolei nieco mniejsze wartości współczynników korelacji odnotowano w odniesieniu do zmian mających nastąpić w przyszłości w zależności od stopnia zadowolenia z wyposażenia gospodarstwa domowego w dobra trwałego użytkowania (współczynnik korelacji Spearmana $r = 0,109$, przy $p = 0,01$) oraz oceny obecnej sytuacji (współczynnik korelacji Spearmana $r = 0,103$, przy $p = 0,01$).

Rodzaj asortymentu	Poziom zaspokojenia potrzeb		
	całkowicie zaspokojone	średnio zaspokojone	niezaspokojone
Odbiornik radiowy	85,6	14,4	–
Odbiornik telewizyjny	81,7	16,2	2,1
Urządzenie do odbioru TV satelitarnej/kablówka	71,3	24,1	4,6
Odtwarzacz płyt kompaktowych	76,9	20,8	2,3
Zestaw do kina domowego	75,7	15,3	9,0
Odtwarzacz MP3	84,9	13,2	1,9
Odtwarzacz płyt kompaktowych	77,3	21,1	1,6
Odtwarzacz DVD	92,4	7,6	–
Cyfrowy aparat fotograficzny	71,7	14,8	13,5
Kamera wideo	83,1	16,1	0,8
Komputer osobisty	98,3	1,7	–
Drukarka	87,9	11,3	0,8
Telefon komórkowy	100,0	–	–
Pralka	100,0	–	–
Chłodziarka lub zamrażarka	97,4	1,2	1,4
Zmywarka do naczyń	91,0	7,3	1,7
Kuchenka mikrofalowa	83,6	16,4	–
Robot kuchenny	93,1	6,9	–
Odkurzacz elektryczny	100,0	–	–
Rower (bez dziecięcego)	91,3	8,7	–
Motocykl, skuter, motorower	73,6	25,4	1,0
Samochód osobowy	81,2	17,3	1,5

Tab. 8. Poziom zaspokojenia potrzeb ankietyowanych gospodarstw domowych w zakresie wybranych dóbr trwałego użytkowania (w % wskazań). Źródło: badania własne.

Dobra trwałego użytku będące w posiadaniu ankietowanych gospodarstw domowych w różnym stopniu zaspokajały ich potrzeby (tab. 8).

Prawie 4/5 badanych gospodarstw domowych wysokodochodowych ocenia, że ma całkowicie zaspokojone potrzeby w zakresie dóbr trwałego użytku, ok. 19% średnio ocenia poziom zaspokojonych potrzeb w tym zakresie, pozostali uznają zaś, że są one niezaspokojone. Tak wysoka ocena poziomu zaspokojenia potrzeb w zakresie dóbr trwałego użytku jednoznacznie dowodzi, że sytuacja finansowa tych gospodarstw umożliwia ich nabycie bez większych problemów.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych badań można konstatować, że ankietowane gospodarstwa domowe wysokodochodowe deklarowały względne zadowolenie z aktualnej sytuacji mieszkaniowej, co dotyczyło zwłaszcza rodzin lepiej oceniających swoją sytuację finansową, zlokalizowanych najczęściej w Poznaniu i we Wrocławiu, mniej licznych i reprezentujących wyższy poziom wykształcenia.

Ważną rolę w funkcjonowaniu każdego gospodarstwa domowego odgrywają dobra trwałego użytkowania, natomiast stan ich posiadania przez rodziny jest podstawowym miernikiem naturalnym poziomu konsumpcji tych dóbr. Powszechnie uważa się, że zasoby dóbr materialnych, w tym przedmiotów trwałych, świadczą obok innych wskaźników o kondycji materialnej rodziny. Im wyższy stopień wyposażenia w takie dobra, tym większa swoboda gospodarowania bieżącymi dochodami i tym wyższa średnia ocena warunków życia (Kuśmierczyk, Piskiewicz, Szczepieniec-Puchalska 2006: 93).

Wyniki przeprowadzonej analizy potwierdzają przyjętą na wstępie pracy tezę głoszącą, iż zmiany gospodarcze, jakie dokonały się w Polsce, w istotny sposób wpłynęły na poziom i strukturę wyposażenia gospodarstw domowych, w tym również gospodarstw wysokodochodowych.

Z obserwacji zmian poziomu wyposażenia gospodarstw domowych wynika, że poprawa wyposażenia ma charakter nie tylko ilościowy, ale przede wszystkim jakościowy. Zaobserwować można wyraźny wzrost wyposażenia w dobra teleinformatyczne, które świadczą o nowocześnieści

wzorców konsumpcji. Oczywiście, zmiany te dokonują się w gospodarstwach domowych wysokodochodowych znacznie szybciej aniżeli w pozostałych, które dysponują zdecydowanie mniejszymi rozporządzalnymi dochodami.

Reasumując, można stwierdzić, że badane gospodarstwa domowe wysokodochodowe charakteryzowały się stosunkowo wysokim poziomem nasyceń w zakresie większości uwzględnionych w badaniu dóbr trwałego użytkowania.

Informacje o autorze

Dr hab. Tomasz Zalega – Katedra Gospodarki Narodowej, Wydział Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

Przypisy

- ¹ W literaturze przedmiotu elity społeczne stanowią zbiorowość, która złożona jest ze zróżnicowanych funkcjonalnie, autonomicznych grup wyodrębnionych przez szczególną, pierwszoplanową sferę działania w społeczeństwie. W takim rozumieniu elity można określić jako zbiór poszczególnych jednostek zajmujących kluczowe pozycje w ważnych instytucjach i organizacjach społecznych, które mają istotny wpływ na procesy decyzyjne. W polskiej literaturze przedmiotu najczęściej miejsca elitom poświęcił E. Zawadzki, według którego elita to wybrana grupa społeczna postawiona na najwyższych szczeblach hierarchii społecznej. Z kolei zdaniem K. Jasickiego elita to grupa ludzi, która z racji posiadania dóbr trwałego użytku, pełnionych funkcji lub pewnych cech zajmuje uprzywilejowaną pozycję w stosunku do reszty społeczeństwa. Osoby zaliczane do elit ekonomicznych, otrzymując wyższe dochody z pracy, są nie tylko zamożniejsze, lecz także posiadają inny poziom i strukturę wydatków, co w efekcie ma wpływ na finalne zachowania konsumpcyjne ich członków. J. Witek wyróżnia dwie kluczowe funkcje, jakie są realizowane przez członków elit ekonomicznych. Pierwsza z tych funkcji jest związana z rozwojem kontaktów i komunikacji między przedsiębiorstwami, w celu poprawy warunków gospodarowania oraz budowania nowych aliansów strategicznych w skali narodowej i międzynarodowej. Natomiast druga funkcja koncentruje się głównie na formułowaniu i organizowaniu wpływów liderów gospodarki na proces polityczny i aktywne uczestnictwo w wypracowaniu polityki makroekonomicznej, stosunkach przemysłowych, praktykach biznesowych, członkowstwa w prestiżowych orga-

nizacjach społecznych, agendach rządowych i komisjach problemowych zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym.

² W powszechnym użytkowaniu jest telewizor kolorowy. Prawie co drugi ankietowany posiada telewizor nowej generacji typu LCD lub telewizor plazmowy.

Bibliografia

Bogactwo i ludzie bogaci w opiniach Polaków. Luty 2004. Warszawa: CBOS.

Bywalec, C., Rudnicki, L. 2002. *Konsumpcja*, Warszawa: PWE.

Jasicki, K. 2000. *Elita biznesu w Polsce. Drogie nierzeczy kapitalizmu*, Warszawa: IFiS PAN.

Kaltenberg-Kwiatkowska, E. (red.) 1982. *Mieszkanie. Analiza socjologiczna*, Warszawa: PWE.

Kędzior, Z. 1989. Domowe dobra trwałego użytku w procesie zaspokajania potrzeb gospodarstw domowych. *Gospodarstwo Domowe*, nr 1.

Kornai, J. 1972. *Rush Versus Harmonic Growth*, Amsterdam: North Holland.

Kuśmierczyk, K., Piskiewicz, L., Szepieniec-Puchalska, D. 2006. *Przestrzenne zróżnicowanie konsumpcji w Polsce*, Warszawa: IRWiK.

Pronovost, G. 2007. *L'univers du temps libre et des valeurs chez les jeunes*, Quebec: Presses de l'Université du Quebec.

Sikorska, J. 1998. *Konsumpcja: warunki, zróżnicowania, strategię*, Warszawa: IFiS PAN.

Słaby, T. (red.) 2006. *Elity ekonomiczne w Polsce – ujęcie empiryczne*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza SGH.

Wątorski, J. 1987. *Mieszkanie i domowe dobra trwałe w konsumpcji rodzi miejskich*, Wrocław: PAN.

Witek, J. 2009. Elity ekonomiczne – wyznacznik osiągnięć i stylu życia. *Handel Wewnętrzny*, nr 3.

Zalega, T. 2007. *Konsumpcja – podstawy teoretyczne*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

Zalega, T. 2008. Gospodarstwa domowe o niepewnych dochodach a teorie konsumpcji. *Ekonomista*, nr 6.

Zalega, T. 2008a. *Konsumpcja w gospodarstwach domowych o niepewnych dochodach*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Zalega, T. 2008b. *Mikroekonomia*, wyd. 3, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

Zalega, T. 2010. Uwarunkowania zaspokojenia potrzeb w zakresie mieszkania i jego wyposażenia w gospodarstwach domowych wysokodochodowych, *MBA*, nr 5.

Zalega, T. 2011. *Mikroekonomia współczesna*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

Zalega, T. 2012. *Konsumpcja. Determinanty, teorie i modele*, Warszawa: PWE.

Zawadzki, E. 2000. *Dawne i nowe problemy społeczne*, Warszawa: Biuro Studiów i Ekspertyz Sejmu.

Żelazna, K., Kowalczyk, I., Mikuta, B. 2002. *Ekonomia konsumpcji*, Warszawa: Wydawnictwo SGGW.